

פרשת נצבים וילך ה'תשפ"א
גיליון פז'

בִּירְרֵי תִרְהָה

מאוצרותיו של הגאון רבי ישעיהו פלדמן שליט"א

ישראל לקנות עבודת כוכבים

כוכבים אם תקע יצא, והוא שלא התכווין לזכות בו אבל אם התכווין לזכות לא יצא, פוסק לנו המחבר שאם תוקע בשופר של עבודה זרה ואינו רוצה לזכות כלל בעבודה זרה זו לעצמו אלא לאחר התקיעה השופר יחזור שופר זה לשמש לעבודה זרה על כל פנים ידי חובת מצוות תקיעת שופר יצא, אך אם רוצה על ידי תקיעתו לקנות את השופר לעצמו כלומר להפקיע מידי העכו"ם ויעבור השופר לרשותו, לא יצא ידי חובת מצוות תקיעת שופר בתקיעת שופר זו.

וכותב הביאור הלכה (שם, בד"ה והוא שלא) עיין משנה ברורה שפירשנו שקאי המציאה, כלומר שהישראל שתקע בשופר של עבודה זרה לא הוי שלקח ברשות מידי העכו"ם את השופר של העבודה זרה, אלא הוי באופן שהישראל מצא שופר של עבודה זרה ורוצה לקחת שופר זה כדי לתקוע בו ולצאת ידי חובת מצוות שופר, ועל זה פוסק המחבר, שאם רוצה לזכות בשופר לעצמו ולא להחזיר לעכו"ם לא יוצא בו הישראל ידי חובתו, אך אם אינו רוצה לזכות ולקנות את השופר לעצמו אלא הוא רוצה להחזירו לעכו"ם אלא עד שיחזיר לו הוא רוצה לצאת בו ידי חובת מצוות תקיעת שופר באופן כזה יוצא ידי חובת מצוות תקיעת שופר בתקיעה בשופר זה.

וממשיך הביאור הלכה לשלוח לעיין בב"ח שמבאר שדווקא שאין לעבודה זרה בעלים אמרינן שאם אינו רוצה לזכות בשופר הרי הוא יוצא ידי חובתו, אבל אם יש לשופר הנמצא בעלים היות והבעלים עדיין לא התייאשו אין הישראל יכול להפקיע את שם עבודה זרה משופר זה, ולכן לא יכול לתקוע משום שכל עוד שיש לשופר בעלים ועדיין לא התייאשו וא"כ השופר עדיין שייך לבעלים והרי שופר זה של עבודה זרה ואינו יכול להפקיע

בפרשתנו פרשת נצבים משה רבנו מזהיר ומצווה את בני ישראל מפני עבודה זרה, הוא מזכיר את אשר ראו עיניהם במצרים את שיקוציהם וגלליהם של העם במצרים, ואומר שאם יש איש או אישה משפחה או שבט שפונה לבבו ח"ו לעבוד את אלהי הגוים האלה שיידע שלא יאבה ה' סלוח לו.

ובסייעתא דשמיא במאמר זה נתייחס לגבי דיני עבודה זרה, איך יכול הישראל לטהר עבודה זרה, שהרי אם ישראל קונה עבודה זרה כבר אינו יכול לטהר עבודה זרה זו עולמית, ולעולם אסור לאיש הישראלי להנות מעבודה זרה זו אף לדברים אחרים, אך אם העבודה זרה בידי העכו"ם עדיין יכול הישראל לטהר חפץ זה שלא יהיה עבודה זרה ויהיה מותר בהנאה, ותלוי הדבר בכמה וכמה עניינים הנוגעים להלכות קניינים, בקניין ישראל מעכו"ם וכן ישראל שמצא אבדת עכו"ם מתי קונה, וכי שייך ייאוש בעכו"ם ואם ייאוש העכו"ם נפק"מ לאיזה דבר, כפי שתחזינה עיני הקרוא מישרים בהמשך המאמר.

והיות שזכו פרשיות נצבים וילך שעל פי תקנת עזרא הסופר קוראים פרשיות אלו בציבור בשבתות הסמוכות לראש השנה או בשבת קודם ראש השנה או שבת לאחר ראש השנה, לכך נבאר ונתחיל את מאמרנו בעניין הקשור לראש השנה, האם יוצאים במצוות תקיעת שופר בשופר של עבודה זרה, והאם הישראל יכול לקנות קניין זה ולתקוע בו.

האם קונים אבדה של עכו"ם לפני ייאוש

המחבר (אורח חיים בסימן תקפו' סעיף ג'), שופר של עבודת

את השם עבודה זרה משופר זה שהרי אין השופר שלו ושופר זה הרי יחזור לעבודה זרה, לכך אי אפשר לצאת ידי חובה בשופר זה של עבודה זרה, ומוסיף הביאור הלכה שאם גזל את השופר אפי' שהתכוון לזכות בשופר לעצמו לא יעזור כדי לצאת בו ידי חובת מצוות תקיעת שופר, אך באבדה אין נפק"מ בין התייאשו ללא התייאשו, משום שלעכו"ם אין הבדל אם התייאש או לא תמיד הישראל קונה, ודלא כמאמר מרדכי שמחלק בב"ח בין לפני ייאוש ללאחר ייאוש.

ואחר שראינו את היסוד שמעמיד הביאור הלכה בהלכות אבדת עכו"ם שאין נפק"מ אם העכו"ם התייאש מאבדתו או שהעכו"ם לא התייאש מאבדתו תמיד בכל אופן יכול הישראל לזכות באבדת העכו"ם, נראה שדברי הביאור הלכה הללו סותרים את דברי הב"ח עצמו במקומות אחרים, שהב"ח בסימן דידן כתב על מעשה דידן בתקיעת שופר של עכו"ם שלא יצא הישראל בתקיעת שופר זו אלא א"כ התכווין לזכות בו על ידי התקיעה וכן כתבו התוס' הרא"ש והר"ן, ונראה דהיינו דווקא בשופר שאין לו בעלים אבל ביש לו בעלים אפי' התכווין לזכות בו לא קנאו כיון שיש לו בעלים לא התייאשו ממנו, חזינן שאם יש לו בעלים לעולם לא מועיל קניית הישראל משום שהבעלים עדיין לא התייאשו ולדברי הביאור הלכה אפי' שהבעלים לא התייאשו אין לזה שום נפק"מ לישראל משום שהישראל יכול תמיד לזכות, ומזה שהב"ח כתב שאפי' שהישראל רוצה לזכות אינו יכול לזכות בשופר משום שהבעלים לא התייאשו חזינן שהב"ח מחלק באבדת עכו"ם בין התייאשו ללא התייאשו.

וכן לומד ומחלק הב"ח (ביורה דעה, סימן תקמו'), שעבודה זרה שהפקירה עכו"ם והישראל זכה מההפקר בעבודה זרה זו, או שנאבדה העבודה זרה והתייאש העכו"ם מלמצוא עבודה זרה זו ומצא ישראל רק אז אין הישראל יכול לבטל את השם עבודה זרה מהעבודה זרה משום שמצא את העבודה זרה זו העבודה זרה כבר הייתה ברשותו ואין ישראל יכול לבטל עבודה זרה שברשותו, אך אם לא התייאש העכו"ם מהעבודה זרה, העבודה זרה עדיין שייכת לעכו"ם והישראל מצא את העבודה זרה עוד קודם לייאוש העכו"ם יכול הישראל לבטל את העבודה זרה משום שכשמבטל את העבודה זרה אין העבודה זרה של הישראל אלא עדיין שייכת לעכו"ם שעדיין לא התייאש מלמצוא את העבודה זרה, חזינן שוב שהב"ח סבר שיש הבדל בין התייאש העכו"ם ללא התייאש.

האמרי משה (סימן לז') מביא את טעם הב"ח מפני מה אין הישראל יכול להפקיע את השם עבודה זרה מעל גבי העבודה זרה לפני ייאוש בעלים, משום שלמד כשיטת היראים שאפי' למ"ד גזל עכו"ם מותר אם בן ישראל גזל אתרוג מעכו"ם, האתרוג לא הוי "לכם", כלומר אין הישראל יכול לצאת באתרוג זה ידי חובת מצוות ד' מינים שלצאת ידי חובת מצוות ד' מינים בעי שכל הד' מינים יהיו של הישראל היוצא ידי חובה בד' מינים אלו אך היות וכאן האתרוג גזל מעכו"ם אפי' למ"ד גזל עכו"ם מותר שמעשה הגזלה עצמו מותר אך אין במעשה הגזלה

לגרום שהאתרוג יקרא אף "לכם" כלומר ששייך לישראל, וזאת משום שאפי' שהתירו את ממון העכו"ם שיהיה מותר לגזול אך עדיין אי אפשר להפקיע את הבעלות של העכו"ם ע"י המעשה גזלה, כלומר מעשה גזלה יכול לגרום לחפץ להיות ברשותי אך לא בבעלותי, ומבאר האמרי משה שלכך סבר הב"ח שבאופן שלא התייאש העכו"ם מהעבודה זרה אי אפשר להפקיע את הבעלות של העכו"ם ע"י זה שהישראל מצא את החפץ, והיות שהישראל לא יכול להפקיע את הבעלות של העכו"ם והעבודה זרה בבעלות העכו"ם ולא בבעלות ישראל בזמן זה שהעבודה זרה בבעלות העכו"ם יכול הישראל להפקיע את השם עבודה זרה מעל גבי עבודה זרה זו.

אך הרא"ש (בבבא מציעא פרק ראשון) שכותב לגבי הטלית שהשניים אוחזים (המעשה שם הוי בשניים שאוחזים בטלית ושניהם מודים שמצאוה ברחובה של עיר אך כל אחד טוען שהוא מצא את הטלית ראשון ולכן כל הטלית כולה שלו.) דהוי בעיר שרובה עכו"ם ולכן הוי שלהם והם רק רבים מי מהם קנה ראשון את הטלית, ומפני מה לא כתב שהמקרה הוי בישראל לאחר ייאוש שאז אם ישראל אחר מוצא את האבדה הרי האבדה שלו, משום שתוס' שואל על קושיית הגמ' שיכול המוצא לקנות ע"י ראייה ושואל תוס' שאה"נ הרי בידוע שהבטא בהפקר מקנה את ההפקר למביט, ומה לא מסתדר לגמ' שבראייה בעלמא יקנו אבדה, אלא מבאר תוס' שקונים הפקר ע"י ראייה רק אם החפץ לא ברשות אף אחד כלומר שההפקר ברשות הרבים ולא בידי אף אחד קונים בראייה אך אם החפץ ברשות אדם אחר לא קונים ע"י ראייה, אלא בהכרח שמעשה דידן שלא מועיל קניין ע"י הבטא הוי במציאה לפני ייאוש שבהבטא בעלמא לא קונה דלא הוי הפקר אלא הוי עדיין ברשות הבעלים משום שלא התייאשו, ולכן מעמיד הרא"ש שאם מדובר באופן שהישראלים קונים את הדבר הנמצא הוי רק בעכו"ם שאז לפני ייאוש הישראל ג"כ קונה את אבדת העכו"ם (שלאחר ייאוש לא קשה קושיית הגמ' שבהבטא בעלמא קני) חזינן שסבר הרא"ש שלפני ייאוש ג"כ קונה, ותמיד הישראל קונה את האבדת עכו"ם בין לפני ייאוש ובוודאי לאחר ייאוש ואין הבדל לגבי אבדת עכו"ם אי הוי לפני ייאוש או לאחר ייאוש.

החזון אי"ש (ב"ק אות יד') סובר כרא"ש שישראל שמצא אבדת עכו"ם לפני ייאוש קונה, וכן כל אלו החולקים על היראים וסברו שגזל עכו"ם מותר והוי נמי "לכם", ואם ישראל גזל מעכו"ם אתרוג יוצא הישראל באתרוג זה ידי חובת מצוות ד' מינים משום דהוי "לכם", הוי משום שלמדו שהתירו גזל עכו"ם משום הסיבה שאם אדם גזל חפץ מכל אדם באשר הוא החפץ שלו, רק יש לגזלן חיוב השבה להשיב חפץ זה שכבר שייל לו לבעלים, כלומר הגזלן צריך להשיב את החפץ לא משום שהחפץ שייך לנגזל אלא החפץ שייך לגזלן אלא החיוב השבה הוי רק משום שיש לכל גזלן חיוב צדדי של השבה, והיות שעל עכו"ם התרנו הפקעת הלוואתו כלומר שאם ישראל חייב לעכו"ם ויש לו אפשרות לא להחזיר את החוב מותר לו לא להחזיר את החוב, ולכן התירו גזל עכו"ם משום שאחרי הגזלה יש רק חיוב השבה

והחפץ שייך לגמרי לגזלן ונשאר רק חוב לעכו"ם ואת החוב לא צריך להחזיר משום שהתירו הפקעת הלוואתו ואין לו חיוב השבה כלל, ולמ"ד גזל עכו"ם אסור משום שסבר שעצם פעולת הגזלה נאסרה אצל עכו"ם, אך באבדה לכו"ע שמותר לישראל להרים את החפץ של העכו"ם ויש הפקעת הבעלות ונשאר רק החיוב השבה, ועל זה אמרינן הפקעת הלוואתו שאין חיוב השבה באבדה של עכו"ם, ולכן לא משנה אם העכו"ם התיימש או לא התיימש, משום שכל החיוב הוא רק חיוב השבה ולעכו"ם אין חיוב השבה.

חקירה בגדר הפקעת הלוואתו

ויסוד הפלוגתא בין הרא"ש לב"ח החולקים איש נפק"מ בעכו"ם אם התיימש מאבדתו או שלא התיימש מאבדתו, הוא ביסוד גדר הפקעת הלוואתו, האם הפקעת הלוואתו היא שמפקיעים את גוף החוב ואין יותר שום חוב בין ישראל לעכו"ם, או דילמא הפקעת הלוואתו היא שעצם החוב נשאר אך לא צריך להחזיר, והנפק"מ בין שני הצדדים הללו הוא לגבי ישראל שלוה מעות מעכו"ם ואותו עכו"ם לווה קודם מישראל אחר, אם אמרינן שהפקעת הלוואתו היא שאין חוב כלל כלומר שאין יותר את המושג שהישראל חייב לעכו"ם משום שהחוב התאדה, אין שני היהודים יכולים לתבוע זה את זה מדין שיעבודא דר' נתן, אך אם נאמר שהפקעת הלוואתו היא כצד שיש חוב אך אין חיוב השבה אם ישתמשו עם הכוח של שיעבודא דר' נתן יוכל היהודי לכפות על היהודי השני שישלם את החוב שהעכו"ם חייב לו.

והחזו"א (שם) מביא ב' ראיות להוכיח שהפקעת הלוואתו היא שרק אין חיוב השבה ועצם החוב נשאר, ראייתו הראשונה היא שאם העכו"ם התגייר צריך הישראל להחזיר את ההלוואה לעכו"ם זה שנתגייר ואם נאמר שהחוב נפקע לגמרי מפני מה צריך להחזיר, ורק אם נאמר שעצם החוב קיים ורק כל זמן שהעכו"ם הוא בגדר עכו"ם לא צריך להחזיר לו, אבל ברגע שהעכו"ם נכנס לגדר ישראל וכבר אינו עוד בגדר עכו"ם נפקע ההיתר של הישראל לא להשיב והוא נהיה חייב להשיב את הלוואתו לעכו"ם. ועוד מביא ראייה שאם העכו"ם תבע מאותו יהודי שלוה ממנו את הכסף, שאין היהודי צריך להחזיר לו והביא יהודי אחר שיעיד שאותו יהודי חייב כסף לעכו"ם, הלכה פסוקה היא שאין המעיד צריך לשלם לאותו יהודי שהעיד עליו שחייב את החוב משום שלא הזיק היהודי המעיד ליהודי שהעיד נגדו שחייב כסף לעכו"ם, ואם נלמד שהפקעת הלוואתו היא שאין חוב כלל בוודאי שהזיק את היהודי כיח היהודי באמת לא חייב לעכו"ם, אך אם נלמד כצד השני שהיהודי חייב רק יש לו היתר לא להשיב וכשהעיד שהיהודי חייב לא הזיק כי עצם החוב עדיין קיים.

ונבאר את נקודת המחלוקת בין הרא"ש לב"ח בנקודה זו מה הגדר של הפקעת הלוואתו, שהרא"ש סבר שהפקעת הלוואתו היא שאין חוב כלל ונפקע החוב לגמרי, זה אומר שאם ישראל מרים

אבדת עכו"ם האבדה שלו של הישראל לגמרי כי כשהרים את האבדה נהיה חייב לעכו"ם וברגע שנהיה חייב לעכו"ם נפקע חוב זה משום הפקעת הלוואתו וכבר אינו חייב לו כלל, ולכן לא משנה אם העכו"ם התיימש או לא התיימש אין הישראל צריך להחזיר לו את האבדה, אך הב"ח סבר שהפקעת הלוואתו היא שנשאר החוב אך אין הישראל צריך להחזיר את החוב אבל הבעלות היא אצל העכו"ם, ולכן סבר שכל עוד שהעכו"ם לא התיימש מלמצוא האבדה עדיין בבעלותו, (והנפק"מ שלכן אם הישראל מצא את עבודה זרה יכול להפקיע את השם עבודה זרה שהיא עדיין ברשות העכו"ם, משא"כ לרא"ש שהישראל קונה מייד אם הישראל מוצא עבודה זרה אינו יכול להפקיע כבר את השם עבודה זרה משום שהעבודה זרה ברשותו.)

ר' נפתלי טרופ (בחידושי על מסכת בבא מציעא סימן קנב) מוציא מצד אחד בחקירה הנ"ל חידוש עצום שלעולם אבדת עכו"ם תהא מותרת, וזהו תוכן דבריו, שמברר שהתורה אמרה באבדה "השב תשיבם", ומסתפק לולי ציווי זה של התורה להשיב את האבדה, האם היה אסור לקחת את האבדה אלא להשאירה במקומה או שהיה מותר לקחת את האבדה ולא היו צריכים להחזיר, וכן מסתפק לגבי הגמ' במסכת בבא קמא (דף קיג) אמר ר' שמעון חסידא גזל עכו"ם אסור ואבדתו מותרת שנאמר "אבדת אחיך" ולומדים מפסוק זה שרק באבדת ישראל יש חיוב השבה ובאבדת עכו"ם אין חיוב השבה, וצריך להבין מה התחדש בלימוד זה האם שבאבדת ישראל אסור לקחת את האבדה לעצמו אלא חייבים להשיב את האבדה לבעליה, ובאבדת עכו"ם מותר לקחת את האבדה לעצמו ואין עליו שום חיוב השבה או דילמא שלקחת את האבדה לעצמו היה פשוט שמותר אלא שבאבדת ישראל יש על המוצא חיוב השבה ובאבדת עכו"ם אין למוצא חיוב השבה, ולכא' אם הפקעת הלוואתו היא שהחוב נשאר אך אין חיוב השבה, אתי שפיר הלימוד שאבדת עכו"ם מותרת כמו שדייקנו מדברי התורה שכותבת השב תשיבם שצריך להשיב ומאבדת אחיך שדווקא את האבדה של ישראל צריך להשיב ולולי שהתורה הייתה מחדשת לנו בפסוקים אלו לא היינו אומרים שאסור להרים לעכו"ם אלא היינו אומרים שיש תורת השבה, קמ"ל מפסוקים אלו שאין תורת השבה.

איך סבר הב"ח בהפקעת הלוואתו

הש"ך ביורה דעה (סימן קמו' ס"ק א') מביא את הב"ח הנ"ל, ושואל עליו הגליון מהרש"א שיש גמ' בכתובות (דף טו' ע"ב) על אחד שמצא תינוק מושלך, אם רוב תושבי העיר היא ישראל אמרינן שאף תינוק זה ישראל אך אם רוב תושבי העיר היא עכו"ם אמרינן שתינוק זה הוא נמי עכו"ם, אך אם היו תושבי העיר מחצה ישראל ומחצה עכו"ם אמרינן שתינוק זה הוא ישראל, ושואלת הגמ' מפני מה צריך לומר שאם רוב ישראל היא הוא ישראל למאי נפק"מ שצריך להחזיר לו אבדה ואלו כל עכו"ם שאין חיוב השבה לאבדתו, ושואל תוס' (בד"ה להחזיר

לו) ששמואל אומר (בבב"ק דף מו' ע"ב) שאין הולכים בממון אחר רוב ולמה פה הולכים אחר רוב בממון שיצטרכו להחזיר לו אבדה שע"פ רוב פסקו שהוא ישראל ולכן צריך להחזיר לו חוב, ומתרחץ ששם במוכר שור לחברו ונמצא נגחן שאמר שמואל שהצדק עם המוכר ולא הולכים בתר רוב שהם מוכרים לעבודה ולא לשחיטה והוא המוכר טוען שמכר לשחיטה, ששם המעות הגיעו בהיתר למוכר תמורת שור, ולכן יש לו נאמנות לומר למה מכר שמכר לשחיטה ואי אפשר לבוא בטענות דהוי שור נגחן שמכרו לשחיטה ואפי' שיש רוב נגדו שמוכרים לעבודה יש לו נאמנות לטעון שמכר לשחיטה, אך כאן באבדה שהממון לא הגיע בהיתר לידי המוכר אלא מצא אבדה לכן אי אפשר להקשות משמואל שסבר שלא הולכים בתר רוב, שלא הולכים בתר רוב רק אם יש נאמנות חזקה אתו, אך אם אין לו נאמנות בוודאי שנסמוך על רוב גם בממון. ומוכיח הגליון המהרש"א שאם אנו אומרים שאבדת עכו"ם הישראל קונה את האבדה לגמרי לעצמו ונהיה ממנו מובן שאם תינוק זה נאבד לו האבדה צריך להחזיר לו את האבדה ע"פ רוב, אבל אם נלמד כב"ח שאבדת עכו"ם המוצא לא זכה בזה אלא אינו צריך להשיב אך יש עליו עננה של חיוב מה קושיית התוס' משמואל שלא הולכים בתר רוב, כאן המוצא הרי לא קנה את האבדה רק בסך הכול אומרים שאין חיוב השבה, יוצא שאם אנו אומרים שצריך להחזיר אנו לא מחדשים עליו חיוב אלא אומרים שאנו לוקחים לך את הזכות של הפקעת הלוואתו, יוצא שהרוב לא גורם לחיוב ממון חדש וא"כ מה שואל תוס' שלשמואל לא הולכים בתר רוב בממון

אנחנו באמת לא הולכים בתר רוב בממון החיוב קיים כאן מאז ומתמיד.

ואומר האמרי בינה (הלכות דיינים סימן ד' ד"ה ואף) שיש לו הוכחה מתוס' כב"ח שהישראל לא קונה את אבדת העכו"ם, ואומר שליראים דלא הוי "לכם" האם יכולים ישראלים אחרים לחטוף את האתרוג מידי הישראל שגזל ברור שלו שאפי' שהאתרוג לא הוי שלו לצאת בו אין ישראלים אחרים יכולים לחטוף ממנו, ומחדד האמרי בינה שאתרוג זה הוא של הישראל שגזל, רק מול הבעלים העכו"ם הוא לא של הישראל שגזל, ומוכיח זאת מתוס', שתוס' בת"י כותב שאם בא המעות בהיתר לא הולכים בתר רוב, כלומר שאם נלך אחרי המועט בשור נגחן הכסף יהיה שייך למוכר ואנחנו רוצים שהרוב ינצח את המועט ויוציא ממון מהמועט כלומר מהמוכר ללוקח, אך בדין באבדה אם נלך בתר המועט אם יבואו הבעלים יוציאו את הממון וא"כ המועט לא אומר שזה שייך לו ולכן הולכים בתר רוב, כלומר רק באופן שהרוב והמועט לא מתנגשים אז לא הולכים בתר רוב.

תבנא לדינא

היוצא לנו מכל הנכתב במאמר זה, (א) פלוגתת הרא"ש והב"ח, אי הישראל קונה את אבדת העכו"ם או שרק אין לו חיוב השבה, לרא"ש הישראל קנה את האבדה, ולב"ח הישראל לא קנה את האבדה רק אין לו חוב השבה.

נר זכרון

הגליון לעילוי נשמת

איש היקר שבערכין, שהעמיד דורות של תלמידים בדרך ישראל סבא, אהוב על הבריות ומכבדן, השכים והעריב לבית הכנסת במסי"נ וקבע עיתים לתורה.

הרה"ח ר' עקיבא אלעזר בן הרה"ח שמחה יעקב הלפגוט ז"ל
חונגתו מרת חיה ריבה בת הרה"ח יעקב אפרים פישל ע"ה

ת.נ.צ.ב.ה.

להערות והארות, ולהצטרפות לרשימת התפוצה

ניתן לפנות למכון "בירורי תורה"

bt154154@gmail.com

נכתב ונערך ע"י י.פ.